

УДК 378.147

К. В. Левківська,

кандидат педагогічних наук

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

kristinalevk@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6556-434X

КРИТЕРІЇ МОНІТОРИНГУ ДІЯЛЬНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

У статті представлено результати аналізу наукової літератури щодо визначення теоретичних передумов дослідження цінностей інновацій у системі освіти; охарактеризовано різні підходи до формування критеріальної системи оцінювання акмеологічних засад діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів; визначено основні тенденції проектування критеріїв моніторингу діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів у науковій літературі.

Ключові слова: критерії моніторингу, акмеологічний підхід, цінності, ціннісні засади, аксіологічна сфера, інноваційні навчальні заклади.

Актуальність дослідження. Акмеологічний підхід у педагогіці детермінує процеси самоорганізації та розвитку інноваційних систем освіти, оскільки саме цінності, гнучко реагуючи на суспільні запити і потреби, визначають цілі, стандарти і зміст діяльності навчально-виховних закладів. У роботі за ред. Н. Б. Крилової охарактеризовано місце акмеології у системі педагогічної теорії та практики: лише освіта, що оновлюється відповідно до зміни системи суспільних цінностей на основі постійного моніторингу ціннісних орієнтацій та усвідомлення власного ціннісного змісту, здатна бути культуро відповідною, адекватною суспільним реаліям і одночасно інноваційною внаслідок спроможності випереджати та ініціювати суспільний розвиток [1: 7]. Таким чином, діяльність інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів визначається ціннісними передумовами сучасної системи освіти і спрямована на їх проєкцію та реалізацію у площині практичної педагогічної діяльності. Відповідно, важливим елементом розвитку педагогічної теорії і практики є аналіз ефективності діючих інноваційних навчальних закладів з позиції акмеологічного підходу, що дозволить охарактеризувати ціннісні засади сучасних педагогічних інновацій та рівень їх реалізованості у практиці діяльності системи загальної освіти.

Аналіз публікацій з теми дослідження. Сучасні теоретичні підходи (гуманістичний, особистісно орієнтований і акмеологічний) до вивчення цінностей системи освіти проаналізовано у науковому дослідженні колективу авторів під керівництвом Н. Б. Крилової [1]. М. В. Пономарьов, критикуючи почасти необґрунтовані освітні реформи та нововведення, визначає межі впровадження інноваційних моделей у систему навчальних закладів [2]. Наукове підґрунтя (з позицій діяльнісного, синергетичного та системного підходів) моделювання інноваційного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу представлено у роботі А. Д. Цимбалару [3]. У дослідженні В. А. Ясвіна на основі сучасних європейських педагогічних теорій обґрунтовано і проаналізовано методика здійснення системного аналізу загальноосвітньої школи [4].

Сутність і зміст педагогічного моніторингу ефективності діяльності закладів освіти висвітлено у роботах Є. В. Буценка [5], Н. Є. Левінтової [6], Л. М. Сергєєвої, Г. Г. Русанова, І. В. Ілько [7] та ін.

Однак, проблема обґрунтування системи критеріїв моніторингу ефективності діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів з позиції ціннісного підходу ще не була предметом педагогічного дослідження.

Завдання статті: проаналізувати наукову літературу щодо визначення теоретичних передумов вивчення цінностей педагогічних інновацій; охарактеризувати сучасні педагогічні підходи до формування критеріальної системи оцінювання акмеологічних засад діяльності загальноосвітніх навчальних закладів; спроектувати систему критеріїв моніторингу діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів.

Основний зміст. Систему критеріїв моніторингу діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів тлумачимо як сукупність взаємообумовлених шкал оцінювання акмеологічних засад діяльності закладів освіти, що відображають ідеальну модель взаємодії інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів і сучасних цінностей освіти.

Для забезпечення реалізації поставлених завдань статті, в основу аналізу наукової літератури щодо визначення теоретичних передумов вивчення цінностей педагогічних інновацій та відповідного формування критеріальної системи оцінювання акмеологічних засад діяльності загальноосвітніх навчальних закладів нами покладено організаційну структуру їх діяльності (суб'єкт, об'єкт, предмет, умови, продукт), спрямованих на забезпечення очікуваних результатів освіти.

Вважаємо за можливе побудову систему критеріїв моніторингу діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів на засадах багаторівневості ціннісного змісту освітніх систем [1: 7–8]:

– Екзистенціальний рівень – рівень буття конкретних суб'єктів освітнього простору (учнів, їх батьків, вчителів), що визначає зовнішні та внутрішні переживання та змісти усіх учасників освітнього процесу. На цьому рівні у процесі моніторингу діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів доцільно відстежувати характер особистісного самопочуття учасників освітнього процесу і систему критеріїв можуть утворювати: ціннісно-мотиваційний, емоційно-почуттєвий, особистісний, рефлексивний.

– Соціально-культурний рівень – рівень функціонування окремих громад і суспільства в цілому, визначає відповідність і доцільність інноваційних освітніх перетворень потребам окремих територіальних, субкультурних, національних, релігійних, тощо об'єднань громадян. Діяльність інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів може моніторитися за критеріями доступності, відкритості, толерантності, включеності.

– Системно-освітній рівень – як рівень організації освітнього простору – відображає закони розвитку педагогічних систем та управління ними та відповідає критеріям демократичності, особистісної орієнтованості, творчості, змістовності.

– Епістемологічний рівень – рівень методологічних, філософсько-культурних, конкретно-наукових, психолого-педагогічних знань. Основним завданням моніторингу діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів на епістемологічному рівні є визначення відповідності сучасним дослідженням у сфері освіти, філософії освіти, психології та ін. Для цього, на нашу думку, варто послуговуватися критеріями доцільності, науковості, системності, практико орієнтованості.

Інновації у сфері освіти розуміються як тенденції накопичення та видозміни різноманітних ініціатив та нововведень, що призводять до трансформації змісту і якості діяльності навчально-виховних закладів [8: 33]. Відповідно, можливо виділити такі критерії оцінки ефективності діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів:

– Критерій творчості – як мірило пошуку у процесі навчально-виховної діяльності більш ефективних психолого-педагогічних форм, методів, засобів, прийомів.

– Організаційний критерій оцінки створення умов для прийняття та впровадження освітніх інновацій.

– Пошуковий критерій для визначення рівня дослідницької діяльності закладу, спрямованої на постійне удосконалення результатів навчально-виховної діяльності та пошуку перспективних проектів і ідей;

– Діяльнісний критерій, що дозволяє оцінити ступінь впровадження теоретично й емпірично обґрунтованих інноваційних педагогічних концепцій у реальний навчально-виховний процес.

Колектив авторів [9], характеризуючи зміст та основні підходи до педагогічних інновацій, сформував систему критеріїв оцінки інноваційних процесів, до яких віднесли: загальношкільний рівень перетворень (тобто зміна усієї системи загальної освіти, а не окремих її елементів чи структур); побудова перетворень на результатах дослідницької та проектної діяльності; перетворення стосуються принципово нових відмінностей у діяльності суб'єктів освітнього простору; інноваційні процеси мають системний і цілеспрямований характер.

В. А. Ясвін, аналізуючи результати педагогічних досліджень європейських науковців, основним критерієм оцінювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів визначає відповідність освітніх (відбірково-поточної, постановочної, змішаних здібностей, інтегрованої, інноваційної) і організаційних (сегментної, лінійної, колегіальної, матричної та модульної) моделей. У контексті нашого дослідження інтерес становить проведений автором аналіз інноваційно-модульної системи навчання у загальноосвітніх закладах, що спрямована на розвиток і соціалізацію учнів. Основними характеристиками інноваційно-модульної середньої школи, з позиції пропагованих цінностей, виступають: орієнтація на потреби та інтереси школярів, побудова демократичного комунікативного середовища, реалізація особистісно орієнтованого підходу, орієнтованість на особистісне зростання і соціальне становлення учнів. Тобто, відбувається зміна пріоритетів діяльності педагогічного колективу інноваційного загальноосвітнього навчального закладу з формування якісних знань до забезпечення розвитку та створення умов соціалізації учнів як активних суб'єктів системи освіти [4]. Тоді основними критеріями моніторингу закладів освіти можуть виступати:

- ціннісне ставлення до особистості учнів;
- врахування природного та соціокультурного потенціалу школярів;
- розширення меж життєдіяльності дітей [10: 11].

М. М. Князева, аналізуючи інноваційний потенціал педагога, у контексті особистісно-орієнтованої парадигми освіти, виділила такі основні критерії оцінки готовності педагогічного колективу до

упровадження інновацій: 1) визнання педагогом власної самоцінності; 2) прийняття особистості учня та визнання її як цінності [11: 35].

Дослідники інновацій у системі менеджменту освіти Т. Лепейко і Д. Нейпак розробили класифікацію критеріїв оцінювання залежно від наукових підходів до організації навчально-виховного процесу (див. табл. 1.).

Таблиця 1.

Обґрунтування критеріїв оцінювання готовності суб'єктів освіти до інноваційних змін (за [12: 161]).

Теоретичний підхід	Предмет дослідження	Інструментарій оцінювання	Критерії оцінювання
Компетентнісний	Навчання як процес набуття соціального досвіду	Методи вимірювання компетентностей	Інформованість Адаптованість
Поведінковий	Мотивація до участі в інноваціях	Методи оцінки мотивації та стимулювання	Задоволеність
Когнітивний	Зміна мислення у процесі запровадження інновацій	Методи оцінки свідомостей, цінностей, позицій, установок	Знання і узгодженість цілей
Психологічний	Психодинамічні стани при здійсненні інновацій	Психодіагностичні методи	Благополучність Емоційний стан
Гуманістичний	Суб'єкти, що беруть участь в інноваціях як особистості	Методи оцінки відповідальності, компетентності	Самореалізація
ADKAR	Управління запровадженням інновацій на індивідуальному рівні	Методи вивчення особистості	Знання Мотивація Рефлексія

Висвітлена у таблиці модель ADKAR відображає ставлення суб'єктів освітнього простору до освітніх інновацій, що плануються до впровадження та розкривається через взаємозв'язок таких елементів:

- A (awareness) – розуміння необхідності впровадження інновацій;
- D (desire) – бажання, рівень вмотивованості до участі в інноваційній діяльності;
- K (knowledge) – знання щодо методів і змісту запровадження інновацій;
- A (ability) – здатність до запровадження інновацій;
- R (reinforcement) – підкріплення як наявності системи заохочення до запровадження змін [13].

Таким чином, проведений аналіз наукової літератури дозволяє визначити основні тенденції формування критеріїв моніторингу діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів:

- залежність критеріїв від суб'єктів системи загальної освіти (адміністрації, педагогічного колективу, учнівського колективу);
- залежність критеріїв від теоретико-педагогічних підходів окреслення змісту освітніх інновацій (особистісно орієнтованого, гуманістичного, компетентнісного та ін.);
- взаємозв'язок критеріїв і рівнів інноваційних педагогічних перетворень (епістемологічного, змістового, соціокультурного, екзистенційного, особистісного);
- взаємозв'язок критеріїв і ціннісних засад діяльності сучасних інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів.

Водночас, висвітлена розбіжність у підходах до оцінки діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів та критеріях відстеження результатів їх діяльності вимагає визначення єдиних засадничих положень моніторингу наявного стану ціннісних засад діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів України.

Висновки. Аналіз наукової літератури свідчить про зростання інтересу наукової громади до діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів у декількох напрямках: уточнення змісту та сутності педагогічної інноваційної діяльності; обґрунтування теоретичних підходів запровадження педагогічних інновацій у систему загальної освіти України; створення умов для можливостей класифікації інноваційних навчальних закладів, залежно від типу та змісту педагогічних перетворень; пошуку шляхів оцінювання діяльності інноваційних закладів освіти та ефективності запроваджуваних педагогічних інновацій. Відповідно, стає можливим виокремлення системи критеріїв моніторингу ефективності діяльності інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів залежно від дослідницьких інтересів та професійної позиції науковців.

Перспективами подальших наукових пошуків уважаємо необхідність вивчення актуального стану упровадження сучасних цінностей у діяльність інноваційних загальноосвітніх навчальних закладів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Новые ценности образования : [тезаурус для учителей и школьных психологов] / ред.-сост. Н. Б. Крылова. – М. : Российский Фонд Фундаментальных исследований, 1995. – 110 с.
2. Пономарев М. В. От реформ и экспериментов к инновационной модели – стратегия развития современного образовательного пространства / М. В. Пономарев // Центр мониторинга качества послевузовского и дополнительного образования : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : mioo.narod2.ru/informatsiya_o_tsentre/polozhenie_o_tsentre/index.html.
3. Цимбалару А. Д. Моделювання інноваційного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу : наукові підходи [Електронний ресурс] / А. Д. Цимбалару. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em4/content/07cadast.htm>.
4. Ясвін В. Аналіз організаційно-освітньої моделі школи [Електронний ресурс] / В. Ясвін // Освіта.ua. – Режим доступу : <http://osvita.ua/school/theory/2024/>.
5. Буценко Е. В. Применение исследовательского мониторинга и диагностики в использовании прогрессивных методов организации учебно-воспитательного процесса на основе средств информационных технологий [Электронный ресурс] / Е. В. Буценко. – Режим доступа : <http://www.stvcc.ru/prep/articles/monitoring/>.
6. Левинтова Н. Е. Современные методы мониторинга уровня подготовки обучающихся [Электронный ресурс] / Наталия Евгеньевна Левинтова. – Режим доступа : <http://festival.1september.ru/articles/505414/>.
7. Сергеева Л. М. Мониторинг фахового успіху випускників професійних навчальних закладів / Л. М. Сергеева, Г. Г. Русанов, І. В. Ілько // За ред. Л. І. Даниленко, Л. М. Сергеевої. – К. : ТОВ "Етіс Плюс", 2008. – 96 с.
8. Алексеев Н. Г. Инновации – Innovations / Н. Г. Алексеев // Новые ценности образования : [тезаурус для учителей и школьных психологов] / ред.-сост. Н. Б. Крылова. – М. : Российский Фонд Фундаментальных исследований, 1995. – 110 с. – С. 33–34.
9. Инновационная деятельность // Муниципальное образовательное учреждение дополнительного профессионального образования (повышения квалификации) специалистов / Методический центр "Раменский дом учителя" [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.mou-rdu.ru/innovacii.htm>.
10. Альтернативные модели воспитания в сравнительной педагогике / Под. ред. М. Н. Певзнера, С. А. Рачегиной. – Новгород : НовГУ, 1995. – Часть 2. – 232 с.
11. Князева М. М. Инновационный потенциал педагога – Innovatory Potential of the Teacher / М. М. Князева // Новые ценности образования : [тезаурус для учителей и школьных психологов] / ред.-сост. Н. Б. Крылова. – М. : Российский Фонд Фундаментальных исследований, 1995. – 110 с. – С. 34–35.
12. Лепейко Т. Оцінювання готовності персоналу до проведення організаційних змін / Тетяна Лепейко, Денис Нейпак. // Управлінські інновації. – 2012. – № 1. – С. 156–166.
13. Hiatt J. M. ADKAR : Model for Change in Business, Government and our Community : How to Implement Successful Change in our Personal Lives and Professional Careers / J. M. Hiatt. – Colorado : Prosci Research, 2006. – 148 p.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Novyye tsennosti obrazovaniya : [tezaurus dlya uchiteley i shkolnykh psikhologov] [The New Value of Education : [thesaurus for teachers and school psychologists] / red.-sost. N. B. Krylova. – M. : Rossiyskiy Fond Fundamentalnykh issledovaniy. 1995. – 110 s.
2. Ponomarev M. V. Ot reform i eksperimentov k innovatsionnoy modeli – strategiya razvitiya sovremennogo obrazovatel'nogo prostranstva [From Reforms and Experiments to the Innovation Model – the Development Strategy of Modern Educational Space] / M. V. Ponomarev // Tsentri monitoringa kachestva poslevuzovskogo i dopolnitel'nogo obrazovaniya [Monitor Center of Postgraduate and Additional Education] : [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : mioo.narod2.ru/informatsiya_o_tsentre/polozhenie_o_tsentre/index.html.
3. Tsymbalaru A. D. Modeliuvannya innovatsiynoho osvithnoho prostoru zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu : naukovy pidkhody [Modeling Innovative Educational Space of an Educational Institution: Scientific Approaches] [Elektronnyy resurs] / A. D. Tsymbalaru. – Rezhym dostupu : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em4/content/07cadast.htm>.
4. Iasvin V. Analiz orhanizatsiino-osvitnoi modeli shkoly [Analysis of Organizational and Educational Model of School] [Elektronnyy resurs] / V. Yasvin // Osvita.ua. – Rezhym dostupu : <http://osvita.ua/school/theory/2024/>.
5. Butsenko E. V. Primeneniye issledovatel'skogo monitoringa i diagnostiki v ispolzovanii progressivnykh metodov organizatsii uchebno-vospitatel'nogo protsessa na osnove sredstv informatsionnykh tekhnologiy [Application of the Research Monitoring and Diagnostics in using Progressive Methods of Organization of Educational Process on the Basis of IT] [Elektronnyy resurs] / E. V. Butsenko. – Rezhim dostupa : <http://www.stvcc.ru/prep/articles/monitoring/#>.
6. Levintova N. E. Sovremennyye metody monitoringa urovnya podgotovki obuchayushchikhsya [Modern Methods of Monitoring of the Level of Training of Students] [Elektronnyy resurs] / Nataliya Evgenyevna Levintova. – Rezhim dostupa : <http://festival.1september.ru/articles/505414/>.
7. Serheieva L. M. Monitorynh fakhovoho uspihku vypusknivkiv profesiynkh navchalnykh zakladiv [Monitoring Professional Success of Graduates of Vocational Schools] / L. M. Serheieva, H. H. Rusanov, I. V. Ilko // Za red. L. I. Danylenko, L. M. Serheievoi. – K. : TOV "Etis Plus", 2008. – 96 s.

8. Alekseev N. G. Innivatsii – Innovations [Innovations] / N. G. Alekseev // Novye tsennosti obrazovaniya [Emergent Values in Education] : [tezaurus dlja uchitelej i shkol'nykh psihologov] / red-sost. N. B. Krylova. – M. : Rossijskij Fond Fundamentalnyh issledovanij, 1995. – 110 s.
9. Innovatsionnaya deyatelnost [Innovation Activity] // Munitsipalnoye obrazovatelnoye uchrezhdeniye dopolnitelnogo professionalnogo obrazovaniya (povysheniya kvalifikatsii) spetsialistov / Metodicheskiy tsentr "Ramenskiy dom uchitelya" [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : <http://www.mou-rdu.ru/innovacii.htm>.
10. Alternativnyye modeli vospitaniya v sravnitel'noy pedagogike [Alternative Education Models in Comparative Pedagogy] / Pod. red. M. N. Pevznera. S. A. Raschetinoy. – Novgorod : NovGU. 1995. – Chast 2. – 232 s.
11. Knyazeva M. M. Innovatsionnyy potentsial pedagoga – Innovatory potential of the teacher [Innovatory Potential of the Teacher] / M. M. Knyazeva // Novyye tsennosti obrazovaniya [Emergent Values in Education] : [tezaurus dlja uchitelej i shkol'nykh psihologov] / red-sost. N. B. Krylova. – M. : Rossijskij Fond Fundamentalnyh issledovanij. 1995. – 110 s. – S. 34–35.
12. Lepeiko T. Otsiniuvannia hotovnosti personalu do provedennia orhanizatsiinykh zmin [Evaluation of Willingness of the Staff to Organizational Changes] / Tetiana Lepeiko, Denys Neipak // Upravlins'ki innovatsii [Managerial Innovations]. – 2012. – № 1. – S. 156–166.
13. Hiatt J. M. ADKAR : Model for Change in Business, Government and our Community : How to Implement Successful Change in our Personal Lives and Professional Careers / J. M. Hiatt. – Colorado : Prosci Research, 2006. – 148 p.

Левковская К. В. Критерии мониторинга деятельности инновационных общеобразовательных учебных заведений: акмеологический подход.

В статье представлены результаты анализа научной литературы по определению теоретических предпосылок исследования ценностей инноваций в системе образования; охарактеризованы различные подходы к формированию критериальной системы оценивания акмеологических основ деятельности инновационных общеобразовательных учебных заведений; определены основные тенденции проектирования критериев мониторинга деятельности инновационных общеобразовательных учебных заведений в научной литературе.

Ключевые слова: критерии мониторинга, акмеологический подход, ценности, ценностные основы, аксиологическая сфера, инновационные учебные заведения.

Levkivska K. V. Criteria of Monitoring the Activity of Innovative Secondary Schools: Acmeological Approach.

The paper presents an analysis of the scientific literature to determine the theoretical assumptions of research values of innovation in education. The research deals with the system criteria of monitoring innovative secondary schools. This system of criteria is interpreted as a set of interdependent scales of acmeological evaluative principles of the educational institutions that reflect the ideal model of interaction of innovative secondary schools and modern values education. In the basis of the analysis the organizational structure of secondary schools (subject, object, object, condition and product) are brought into light to ensure the expected results of education. The key trends in the design of monitoring criteria of innovative secondary schools are identified in the scientific literature. The highlighted differences in approaches to the evaluation of innovative secondary schools and criteria of tracking the results of their activities require the determination of common fundamental provisions of monitoring the current state of value principles of innovative secondary schools in Ukraine. The scientific methods of analyses, synthesis, description and comparison have been used to single out the main trends of forming criteria for monitoring the innovative secondary schools.

Key words: criteria for monitoring, acmeological approach, values, value principles axiological sphere, innovative secondary schools.